

KS. ZBIGNIEW KRZYSZOWSKI

ECCLESIA COMMUNICANS
KULTUROWE ASPEKTY RELACJI KOŚCIOŁA
DO ŚRODKÓW MASOWEJ KOMUNIKACJI

Kościół od zarania swych dziejów żył prawdą, że Bóg w historii „wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał” (Hbr 1, 1) do swojego ludu. Aby Jego słowo było znane ludziom do końca świata, posłał swojego Syna, który: „dał się poznać jako Doskonały Komunikator. Przez wcielenie upodobił się do tych, którzy mieli przyjąć Jego komunikację, a w swoich słowach i w całym stylu życia miał zawsze na względzie przepowiadanie”¹. Zadaniem Kościoła – wynikającym z nakazu Chrystusa – jest głoszenie słowa Bożego, nauczanie wszystkich narodów, przepowiadanie Dobrej Nowiny (por. Mt 28, 19-20). Dla jego realizacji, w coraz to zmieniającym się świecie, należy szukać bardziej skutecznych sposobów przekazywania prawdy zbawczej. Trzeba przyznać, iż Kościół nader ostrożnie „oswajał się” z mediami², szczególnie tymi, które jako nowe pojawiały się na areopagach świata.

Kościół, włączając się w korzystanie ze środków masowego przekazu w dziele ewangelizacji, uczynił tę sprawę aktualną podczas obrad Soboru

Ks. dr ZBIGNIEW KRZYSZOWSKI – starszy wykładowca w Katedrze Eklezjologii Fundamentalnej Instytutu Teologii Fundamentalnej KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: krzyszow@kul.lublin.pl

¹ Papiaska Komisja do Spraw Środków Społecznego Przekazu. Instrukcja duszpasterska *Communio et progressio* w sprawie wypełnienia Dekretu Soborowego *Inter mirifica* nr 11, 23 maja 1971 r. AAS 63:1971 s. 564 (dalej CetP).

² Termin „media”, od łac. *medius* – środkowy, średni oznacza środek, pośrednik, przekaznik. Za W. Strykowskiem można je określić jako: „przedmioty, materiały, urządzenia przekazyjące odbiorcom określone informacje (komunikaty) poprzez słowo, obrazy, dźwięki, a także umożliwiające im wykonywanie określonych czynności intelektualnych i manualnych” (*Media a edukacja*. Poznań 1997 s. 12). Mówiąc o mediach w sposób szeroki mamy na myśli prasę, film, radio, telewizję, internet.

Watykańskiego II. Znakiem tego zainteresowania był wydany w 1963 roku dekret *Inter mirifica*. Nieco późniejszym dokumentem, autorstwa Papieskiej Rady do Spraw Środków Społecznego Przekazu, jest instrukcja *Communio et progressio* (1977 r.). Do nowszych dokumentów w tej dziedzinie należy *Orientamenti*, opracowany przez Kongregację Wychowania Katolickiego i Seminariów (1986 r.), oraz instrukcja *Aetatis novae* z 1992 r.³

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie kulturowych aspektów relacji Kościoła do mediów, począwszy od negacji aż do uznania ich za środki ewangelizacji (I), wydobyte z *Magisterium Ecclesiae* postulatów odnośnie do wykorzystania preferowanego wachlarza mediów w misji Kościoła oraz wskazanie zagrożeń, jakie niosą ze sobą nowe środki ewangelizacji (II).

I. PRZEDSOBOROWY KONTEKST RELACJI KOŚCIOŁA DO MEDIÓW

Droga Kościoła do uznania, że media to „podziwu godne wynalazki naszych czasów, wywierające wpływ na życie umysłowe i duchowe człowieka”⁴, była długa i najeżona różnymi przeszkodami. Obok elementów pozytywnych, towarzyszących ich upowszechnianiu, Kościół dostrzegał w nich pewne zagrożenia kulturowe⁵. Wielkim dobrodziejstwem okazał się wynalazek druku, który skierował na nowe tory i upowszechnił kulturę słowa pisanego, techniki audiowizualne potęgowały moc słowa mówionego i operowanie obrazem. Obecnie doskonalsze, bo szybsze i łatwiejsze, posługiwanie się słowem i obrazem w czasie i przestrzeni stanowi internet. Media są dzisiaj przekąźnikami wiedzy o świecie, kształtują w znacznej mierze światopogląd, postawy moralne człowieka, wskazując mu bohaterów, wzorce osobowe, preferowany styl życia i działania.

W historii kształtowania się stosunku Kościoła do mediów wyróżnia się kilka etapów. Jako pierwszy wymienia się etap „komunikacji ustnej i rękopiśmienniczej (do 1450 r.)”⁶. W tym okresie Kościół wpisywał swoją obecność

³ Por. K. K l a u z a. *Środki masowego przekazu jako narzędzia ewangelizacji*. W: *Wobec socjotechniki*. Red. M. Renkielska. Kielce 1998 s. 26.

⁴ Sobór Watykański II. Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli *Inter mirifica* nr 1. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*. Poznań 1968 (dalej DSP).

⁵ Por. Kongregacja Wychowania Katolickiego. *Wskazówki odnośnie do formacji przyszłych kapłanów w zakresie środków społecznego komunikowania*. W: *Kościół a środki społecznego przekazu*. Tł. K. Klauza. Red. J. Chrapek. Warszawa 1990 s. 230.

⁶ J. C h r a p e k. *Kościół wobec środków społecznego komunikowania*. W: *Dziennikarski etos. Z wybranych zagadnień deontologii dziennikarskiej*. Red. Z. Kobylińska, R. D. Grabowski. Olsztyn 1996 s. 42.

w historię konkretnych narodów, wysyłając misjonarzy „aż na krańce świata”⁷ W swoich poszukiwaniach rozpoznawał przydatne techniki i sposoby komunikowania słowa Bożego, walczył o prawo publicznego głoszenia prawd wiary, a następnie bronił doktryny chrześcijańskiej przed atakami zewnętrznymi i wewnętrznymi. W tym okresie formuje się kanon ksiąg Pisma św., powstają szkoły i uniwersytety. Drugi okres datuje się od epoki Gutenberga (1450) do 1830 r. Wynalazek druku spowodował przyspieszenie obiegu informacji, upowszechnienie Pisma św., rozwój szkolnictwa, ale także szybkie rozprzestrzenianie się herezji i poglądów kontrowersyjnych w stosunku do nauki Kościoła⁷ Kolejny etap relacji Kościoła do mediów, nazywany moralizatorsko-obronnym, wiąże się z narodzinami prasy politycznej w okresie Wielkiej Rewolucji Francuskiej, a następnie z wynalezieniem filmu⁸. Negatywny stosunek Kościoła do prasy wywodził się z popierania przez nią ideałów rewolucyjnych i wolnościowych, z rozszerzania przez nią wątków antyklerykalnych. F. de Lamennais, lansujący swe liberalne poglądy na łamach założonego przez siebie czasopisma „L’Avenir”, spowodował, że papież Grzegorz XVI oskarżył prasę w encyklice *Mirari vos* z 15 VIII 1832 roku o „zapalanie wszędzie pochodni buntu, a tym samym zachwianie narodu w jego obowiązku poddaństwa względem władzy”⁹ Nowa, „rewolucyjna” kultura, która torowała sobie drogę w Europie także za pomocą książek i czasopism, musiała budzić sprzeciw Kościoła, ponieważ naruszała jego *status quo*, gardząc świętością, podważając jego autorytet. Z zagrożeniami pochodzącymi z prasy borykał się Pius IX (1846-1878), który swoje zastrzeżenia pod jej adresem wyraził w encyklice *Qui pluribus* z 9 XI 1846 roku, nawołując w niej o wprowadzenie pewnych ograniczeń w zakresie poruszanych problemów na łamach prasy. W liście *Quo graviora* z 8 VII 1862 zabronił katolikom czytania szkodliwych tekstów, a w encyklice *Recipientes* (1 XI 1870) potępił publikacje, które w imię wolności „deprawują umysły, dobre obyczaje, podburzają ludzi i poniżają religię”¹⁰. Aby zahamować niekontrolowane rozprzestrzenianie się wszelkiego typu herezji, Kościół wydał 8 XII 1864 roku *Syllabus*, czyli spis nauk i teorii potępionych przez Magisterium Kościoła. Prasa w tym okresie tak zajadle atakowała zasady religijno-moralne Kościoła, że Pius IX w encyklice *Nostis et nobiscum* (8 XII 1849) podzielił ją na dobrą

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże s. 44.

¹⁰ Tamże s. 45.

i złą, zachęcając by ignorować prasę napastliwą, zapobiegać szerzącym się błędom, a propagować prawidłową doktrynę Kościoła.

Aby w sposób właściwy informować i formować wiernych, demaskować i odpierać ataki na Kościół, Stolica Apostolska założyła w 1861 roku swój własny organ prasowy „L'Osservatore Romano” Kościół nie może tylko przyjmować na siebie ataków prasy laickiej, lecz musi również kreować własne poglądy, zyskując posłuch i zainteresowanie wśród czytelników. Systematyczną naukę na temat wolności publikacji i wolności słowa przedstawił papież Leon XIII (1878-1903) w encyklice *Libertas praestantissimum* z 20 VI 1888 roku, przyznając dziennikarzom prawo do różnorodnych sposobów poszukiwania prawdy, byle przestrzegali pryncypiów religijnych i moralnych. Papież ten nie zniósł *Syllabusa*, ale w encyklice *Etsi nobis* (15 II 1882) zaleca takie formowanie wiernych, żeby mogli samodzielnie wybierać właściwe lektury. Media, w tym szczególnie prasa, torowały drogę dla błędów modernizmu, stąd papież Pius X (1903-1914) wydał motu proprio *Fin dalla prima* (18 XII 1903), w którym nawoływał, żeby katolicy czytali tylko takie publikacje, które mają imprimatur miejscowego biskupa. W przemówieniu do dziennikarzy *Le calde parole* (13 XII 1908) zachęcał ich, żeby stawali się apologetami wiary katolickiej.

Za pontyfikatu Leona XIII narodziło się kino. Papież ten dwukrotnie przyjmował ekipy filmowe, w 1896 i 1898 roku, w ogrodach watykańskich. Nowe medium po krótkim okresie fascynacji zaczęło wzbudzać pogardę wśród zwolenników teatru, którzy traktowali go z niechęcią i lekceważeniem, uważając je za jarmarczną rozrywkę przeznaczoną dla proletariackich mas. Brak cenzury filmowej i nadmierna swoboda wypowiedzania się twórców tej dziedziny kultury sprawiły, że Stolica Apostolska dekretem *Una delle principali* z 15 VIII 1909 roku zakazała duchownym katolickim uczęszczania do kina pod groźbą *suspensy a divinis*. W 1896 roku rozpoczęto produkcję filmów religijnych, które wyświetlano w kościołach. Niektóre gremia uznały jednak ten fakt za niebezpieczny i niestosowny, dlatego Stolica Apostolska wydała 10 VIII 1912 roku dokument zabraniający wyświetlania jakichkolwiek filmów w obrębie budynków kościelnych. Jednak kolejny papież Benedykt XV (1914-1922) dostrzegł możliwość wykorzystania filmu w dziele ewangelizacji, argumentując, że przybliży on orędzie Chrystusa ludziom nie znającym sztuki czytania. Papież ten polecił kardynałom, by rozważyli możliwość produkcji filmowej pod patronatem Stolicy Apostolskiej¹¹

¹¹ Por. tamże s. 47.

Otwarcie się Kościoła na nowoczesne środki przekazu wiąże się z pontyfikatem Piusa XI (1922-1939). Kinematografii poświęcił ten papież specjalną encyklikę *Vigilanti cura* (29 VI 1936), którą skierował do episkopatu amerykańskiego, chociaż jej treść dotyczy biskupów całego świata. W tej pionierskiej encyklice Pius XI omawia naturę i możliwości oddziaływania filmu na człowieka, wskazując zarazem na negatywne aspekty kultury filmowej. Biskupów czyni odpowiedzialnymi i zachęca do czuwania nad tym środkiem rozrywki i nauki w powierzonych im odczynkach. Problem ten poleca także wrażliwości członków Akcji Katolickiej. W tym okresie kino staje się dosyć popularne, przy czym pojawia się nowe medium – radio. Kościół dostrzegł, że prasa, radio, film z powodzeniem mogą służyć pomnażaniu wiary i jej apologii, nie można ich więc wyłączyć z dzieła ewangelizacji. Stolica Apostolska zaleca nawet tworzenie parafialnych czytelni i kin.

Kościół od początku miał świadomość, że media masowe nie tylko służą prawdzie, ale także ją fałszują, szerząc błędne poglądy i niewłaściwe wzorce moralne. Stąd Pius XI w kolejnych encyklikach – *Divini illius magistri* (31 XII 1929) i *Casti connubii* (31 XII 1930) – proponuje wierzącym, by swoje działania kierowali ku umoralnianiu mediów poprzez organizacje katolickie, głównie Akcję Katolicką. Wezwał katolików, by wchodzili w skład redakcji czasopism, nie stronili od studiów filmowych, urzędów cenzorskich, a w prasie katolickiej zamieszczali recenzje filmowe i radiowe. Wierzący coraz bardziej dostrzegali, że pojedyncze osoby nie zdołają przeciwstawić się naporowi zła, lansowanemu przez media, dlatego zaczęli łączyć się w organizacje. W 1926 roku powstaje Międzynarodowe Biuro Dziennikarzy, w 1928 – Komisja Dyrektorów i Wychowawców, a w 1936 – Stowarzyszenie Agencji Prasowych. Z tych trzech organizacji uformowała się w 1936 roku na Kongresie prasy w Rzymie Międzynarodowa Unia Prasy Katolickiej (UCIP). Katolicy, którzy zajmowali się filmem, powołali do życia w 1928 roku na spotkaniu w Hadze Międzynarodowe Katolickie Biuro Filmowe (OCIC). W tym samym roku katolicki radiowcy tworzą w Kolonii Międzynarodowe Biuro dla Spraw Radia, zaś w 1945 roku sekcja telewizyjna tej organizacji utworzyła Międzynarodowe Biuro dla Spraw Radia i Telewizji (UNDA).

Jeszcze większe zainteresowanie się Kościoła środkami masowego komunikowania daje się zauważyć za pontyfikatu Piusa XII (1939-1958). Papież ten wydał aż 89 dokumentów różnej rangi na temat mass mediów. Szczególne znaczenie posiada encyklika *Miranda prorsus* (8 IX 1957) – najobszerniejszy dokument kościelny na temat telewizji, filmu i radia, zwany *summą* przed-soborowego nauczania na temat telewizji, filmu i radia, którym papież wyznaczył trzy cele: informowania, kształcenia i rozrywki. W nauczaniu Piusa XII

na temat filmu idealnego znaczącą rolę odegrały dwa dokumenty wydane 21 VI i 28 X 1955 r. Papież nawołuje w nich, żeby film służył umacnianiu godności człowieka, pokazywał jego problemy, trudności, oczekiwania i dawał mu godziwą rozrywkę. Ponadto idealny film powinien właściwie przedstawiać obraz rodziny, państwa i Kościoła. Pius XII wiele razy wypowiadał się na temat radia. W licznych przemówieniach podkreślał zalety wychowawcze i cywilizacyjne tego medium, jak: szybkość przekazywania informacji, przerzucanie mostów ponad podziałami i nienawiścią, zbliżanie ludzi między sobą. Nie pomija też realnych niebezpieczeństw, jakie niesie złe wykorzystanie radia w służbie kłamstwa i propagandy (fasyzm). Oprócz filmu i radia Pius XII poruszał także zagadnienia związane z telewizją. Już w 1948 roku Kościół zezwolił na transmisję Pasterki z katedry Notre Dame w Paryżu przez telewizję francuską i z katedry św. Patryka w Nowym Jorku przez telewizję amerykańską.

Pius XII przekształcił istniejącą wcześniej Komisję do spraw Kina w Komisję do spraw Filmu, Radia i Telewizji. W swoim nauczaniu kładł także nacisk na rolę opinii publicznej w ocenie funkcjonowania mediów. Jego zdaniem – nakazy i zakazy, potępienie i cenzury nie osiągną tego, co może zdziałać w tej dziedzinie właściwie reagująca opinia publiczna¹².

Następca Piusa XII – Jan XXIII (1959-1963) – nie wydał specjalnego dokumentu poświęconego mediom. Za znaki czasu uznaje prawo do poszukiwania prawdy, rozpowszechniania swych poglądów i otrzymywania obiektywnej informacji. Dziennikarzom katolickim wskazywał, żeby przekazywali prawdę w miłości i propagowali cnoty. Komisji do Spraw Filmu, Radia i Telewizji nadał charakter stałego urzędu Stolicy Apostolskiej.

II. KULTUROWE ASPEKTY MASS MEDIÓW W DOKTRYNIE SOBÓRU WATYKAŃSKIEGO II

Soborowy przełom w stosunku do mediów był stymulowany przez nowe podejście do zagadnień eklezjologicznych. Ojcowie Soboru Watykańskiego II, jako jedną z możliwych prób określenia Kościoła, przyjęli nazwę *communio*, wspólnota¹³. Zagadnienie kulturowych aspektów środków komunikowania społecznego podjął Sobór w dekrete *Inter mirifica*, uchwalonym 4 XII 1963

¹² Tamże.

¹³ Por. A. D u l l e s. *Il Vaticano II e le comunicazioni*. W: *Vaticano II. Venti anni dopo. Bilanci e prospettive*. Red. R. Latourelle. Assisi 1987 s. 1507-1523.

roku. O ważności tego zagadnienia świadczy już sam fakt, że mass media stały się przedmiotem obrad soborowych¹⁴.

Ojcowie Soboru uznali najpierw, że środki społecznego przekazywania myśli stanowią konstytutywny składnik współczesnej cywilizacji, którymi posługuje się także Kościół. Ma on do nich pełne prawo, tak odnośnie do ich posiadania, jak też posługiwania się nimi w wypełnianiu swojej misji¹⁵. Ich kształt jest owocem panującej kultury. Są to tylko narzędzia, ale mają one szczególny charakter, stąd musi on uczyć ludzi posługiwania się nimi. W dekrete przypomniano najpierw zadania Kościoła w stosunku do mediów¹⁶. Ojcom Soboru chodziło przede wszystkim o odpowiednią formację i wychowanie wiernych w dziedzinie poznawania zasad moralnych, niezbędnych do właściwego odbioru programów lansowanych przez media¹⁷.

Należy także zauważyć, że – według Ojców Soboru – media są źródłem poznania i rzetelnej oraz obiektywnej informacji¹⁸. Oprócz informacji media spełniają także funkcję formacyjną wobec swoich odbiorców. Powinny pomagać w wyodrębnianiu, pośród biegu codziennych wydarzeń, stałego i istotnego punktu, aby opierając się na nim, wskazywać człowiekowi i społeczeństwu cele godne transcendentnego powołania. W tym sensie media są świadkami i kreatorami historii¹⁹. Kreatywna funkcja prasy uwidacznia się w tym, że tworzy ona pewien sposób myślenia. Nie tylko referuje fakty tak, jak przychodzą, lecz komentuje, dyskutuje z nimi, polemizuje, daje własny sąd, swoje wartościowanie. Ocena ta w społeczeństwie katolickim powinna być dokonywana według hierarchii wartości, którą wyznaje i naucza Kościół, ustawiając całe życie ludzkie w „optyce” celu ostatecznego. Gazeta powinna spełniać funkcję wychowawcy, czyli dokonywać wewnętrznej przemiany na wzór orędzia Chrystusowego, pomagać w dochodzeniu do prawdy i miłości. Winna zatem pomagać czytelnikowi w uświadamianiu sobie chrześcijańskiego powołania i być dla ludzkości kanałem nadziei. Szczególny obowiązek spoczywa na mediach katolickich, by rzetelnie informowały współczesnego człowieka

¹⁴ Por. A. M. D e s k u r. *Wprowadzenie do dekretu o środkach społecznego przekazywania myśli*. W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski*. Poznań 1967 s. 103.

¹⁵ Por. DSP 3, 13, 17.

¹⁶ Por. DSP 2, 3, 24.

¹⁷ Por. DSP 3, 4, 5, 10, 15, 16, 17.

¹⁸ Por. DSP 5, 12; por. także. J a n P a w e ł II. *List Papieża z okazji 120 rocznicy „L'Osservatore Romano”* OsRomPol 25:1982 nr 3 s. 7.

¹⁹ Tamże.

o otaczającym go świecie, a z drugiej strony – nie może odcinać się od wymagań Kościoła, który kontroluje i rozsądza ludzkie problemy²⁰.

Sobór Watykański II położył mocny nacisk na prymat zasad moralnych w ocenie mediów. Ocierają się one bowiem nieustannie o dobro i zło moralne²¹. Ojcowie Soboru przypomnieli Kościołowi o obowiązku formacji prawego sumienia w zakresie korzystania ze środków przekazu²². Sumienie (łac. *conscientia*, gr. *syneidesis*) oznacza współwiedzę, świadomość czegoś, świadomość wewnętrzną, wiedzę o czymś²³. Jest to taki obszar w człowieku, gdzie może on stanąć w prawdzie przed Bogiem. Jest to bardzo delikatna i wrażliwa tkanka istoty ludzkiej. Oznacza to, że we wszystkim, co człowiek czyni, ma ukrytego świadka, „współwiedzącego”, który przygląda się pilnie, czy postępuje źle, czy dobrze, zgodnie z wolą Bożą, czy wbrew niej: „W głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sam sobie nie nakłada, lecz któremu winien być posłuszny i którego głos wzywający go zawsze tam, gdzie potrzeba, do miłowania i czynienia dobra a unikania zła, rozbrzmiewa w sercu nakazem: czyn to, tamtego unikaj. [...] Sumienie jest najtajniejszym ośrodkiem i sanktuarium człowieka, gdzie przebywa on sam z Bogiem, którego głos w jego wnętrzu rozbrzmiewa. Przez sumienie dziwnym sposobem staje się wiadome to prawo, które wypełnia się miłowaniem Boga i bliźniego. Przez wierność sumieniu chrześcijanie łączą się z resztą ludzi w poszukiwaniu prawdy [...]. Często jednak zdarza się, że sumienie błądzi na skutek niepokonalnej niewiedzy, ale nie traci przez to swojej godności. Nie można jednak tego powiedzieć w wypadku, gdy człowiek niewiele dba o poszukiwanie prawdy i dobra, a sumienie z nawyku do grzechu powoli ulega niemal zaślepieniu”²⁴. Sobór apeluje o dojrzałość i wolność przy korzystaniu z mediów. Człowiek nie może być nieobliczalnym w tej dziedzinie, a więc wybierać raz szlachetnie, a innym razem podle. Dojrzały jest ten, kto trafnie dobro dostrzegł i trwale się za nim opowiedział. Nieobliczalność wynika nie z wolności, ale z – jawnego bądź ukrytego – podlegania czemuś, co rządzi człowiekiem. Przymus determinuje człowieka z zewnątrz, wynika z poddania go jakiejś sile, tkwiącej w nim samym lub poza nim. Konieczność natomiast

²⁰ Tamże; por. także: A. M. D e s k u r. *Wspólnota i informacja w Kościele*. OsRomPol 25:1982 nr 3 s. 1.

²¹ Por. DSP 4-7; 9, 11, 15.

²² DSP 5.

²³ A. S z o s t e k. *Sanktuarium spotkania i dialogu*. „Pastores” 1994 nr 4(3) s. 28-40.

²⁴ KDK 16.

polega na autodeterminacji: na wolnym i stałym przyłgnięciu do wybranego i odpowiadającego człowiekowi dobra²⁵

Dekret *Inter mirifica* apeluje o pewien poziom kultury w komunikacji medialnej²⁶. Kultura i komunikacja spotykają się i łączą na jednej drodze, którą jest człowiek – jest on bowiem podmiotem i przedmiotem tak komunikacji, jak też kultury. Obydwie towarzyszą człowiekowi od momentu jego pojawienia na ziemi. Komunikacja ujmuje różnorodne przejawy istnienia i działania człowieka, dlatego w życiu poszczególnych osób i całych społeczeństw staje się nośnikiem kultury. Komunikacja wydaje się spełniać wszystkie funkcje, które realizuje kultura, stając się przestrzenią jej funkcjonowania. Z kolei kultura ułatwia zjawisko komunikacji interpersonalnej. Poprzez różnorodne formy kultury człowiek komunikował się ze światem i innymi ludźmi. Styk kultury i komunikacji wpływał na ustawiczny rozwój osoby ludzkiej i w ogóle ludzkości: „Kultura i środki społecznego przekazu funkcjonują jako dwa podstawowe, wzajemnie uzależnione elementy procesu komunikowania informacji, wartości estetycznych, religijnych oraz etyczno-moralnych”²⁷ Jednak w miarę rozwoju cywilizacji środki służące do komunikacji kultury były jedynie czymś wtórnym w stosunku do komunikacyjnej struktury człowieka, gdyż ta jest głęboko zakotwiczona w niezmiennych elementach natury ludzkiej.

*

Podsumowując, trzeba zauważyć, że Kościół zawsze cenił wszystkie środki komunikowania między ludźmi, gdyż spełniają one bardzo ważną funkcję, odzwierciedlając życie konkretnej społeczności, jej sprawy, zdarzenia, problemy religijne, społeczno-polityczne, ekonomiczne i kulturowe²⁸. Jan Paweł II w przemówieniu do dziennikarzy, z racji Nadzwyczajnego Roku Świętego (1983), porównał Kościół do „domu ze szkła”, który jest szczególnie otwarty dla tych, którzy jako profesjonaliści mają obowiązek o nim informować.

²⁵ Por. DSP 7.

²⁶ Por. DSP 13.

²⁷ A. R u s z k o w s k i, K. K l a u z a. *Kultura a środki społecznego przekazu. Analiza społeczno-pastoralna*. W: *Kościół a środki społecznego przekazu* s. 88.

²⁸ Por. W. M o m m s e n. *Die Zeitung als historische Quelle*. W: *Beiträge zur Zeitungswissenschaft-Festgabe für Karl d'Estes*. Red. W. Mommsen. Münster 1952 s. 165.

Na Soborze Watykańskim II zwrócono uwagę, że środki komunikowania są zwane „społecznymi”, dlatego nie mogą pozostawać środkami dominacji nad ludźmi, lecz powinny liczyć się z dobrem człowieka i jego godnością, muszą stawać się środkami ekspresji tego społeczeństwa, muszą liczyć się z prawdziwymi jego potrzebami, z kulturą narodu i jego historią, muszą respektować odpowiedzialność wychowawczą rodziny, liczyć się z wymogami etyki oraz służyć kształtowaniu życia „bardziej ludzkiego”. Z tego powodu po Soborze rozpoczęto proces zgłębiania problematyki środków masowego komunikowania.

BIBLIOGRAFIA

- C h r a p e k J.: Kościół wobec środków społecznego komunikowania. W: Dziennikarski etos. Z wybranych zagadnień deontologii dziennikarskiej. Red. Z. Kobylińska, R. D. Grabowski. Olsztyn: Wyd. LUX MUNDI 1996 s. 30-48.
- D e s k u r A. M.: Wspólnota i informacja w Kościele. OsRomPol 25:1982 nr 3 s. 1.
- J a n P a w e ł II: List Papieża z okazji 120 rocznicy „L'Osservatore Romano”. OsRomPol 25:1982 nr 3 s. 7.
- K l a u z a K.: Środki masowego przekazu jako narzędzia ewangelizacji. W: Wobec socjotechniki. Red. M. Renkielska. Kielce: „Jedność” 1998 s. 19-29.
- M o m m s e n W.: Die Zeitung als historische Quelle. W: Beiträge zur Zeitungswissenschaft-Festgabe für Karl d'Estes. Red. W. Mommsen. Münster 1952 s. 165-173.
- R u s z k o w s k i A., K l a u z a K.: Kultura a środki społecznego przekazu. Analiza społeczno-pastoralna. W: Kościół a środki społecznego przekazu. Red. J. Chrapek. Warszawa: Pallotinum 1990 s. 88-102.
- S z o s t e k A.: Sanktuarium spotkania i dialogu. „Pastores” 1994 nr 4(3) s. 28-40.

ECCLESIA COMMUNICANS. THE CULTURAL ASPECTS OF THE RELATION BETWEEN THE CHURCH AND THE MASS MEDIA

S u m m a r y

Using the mass media in the work of evangelisation, the Church made this issue topical during the proceedings of Vatican Council II. A sign of this interest was the decree *Inter mirifica* issued in 1963. Some time later another document was published. This time it was the instruction *Communio et progressio* (1977) written by the Papal Council for the Mass Media. The most recent documents in this area include *Orientamenti*, worked out by the Congregation of Catholic Formation and Seminaries (1986), and the instruction *Aetatis novae* of 1992.

The paper depicts the cultural aspects of the relation between the Church and the media, starting from their negation to their recognition as means of evangelisation. The author elicits from the *Magisterium Ecclesiae* some postulates with regard to the application of the media in the Church's mission. Following the Second Vatican Council, he points at the threats that may be associated with the new means of evangelisation.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: Kościół, komunikacja, kultura, mass media.

Key words: the Church, communication, culture, mass media.